

Het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De mediërende rol van positieve attitudes ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag, kennis over seksualiteit en groepsdruk om seks te hebben.

Lisa Brienen: 3377210

Masterscriptie Jeugdstudies

Begeleidster: Regina van den Eijnden

Wordcount: 5584

Abstract

Introductie: Het merendeel van de onderzoeken naar seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) bestudeert het slachtoffer-perspectief, waardoor het daderschap relatief onderbelicht blijft. Het doel van het huidige onderzoek was na te gaan of er een relatie bestaat tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast had dit onderzoek tot doel te toetsen of positieve attitudes ten aanzien van SGG, het ervaren van groepsdruk om seks te hebben en kennis over seksualiteit een mediërende rol hebben op de relatie tussen SGG en opleidingsniveau. **Methoden:** Er is gebruik gemaakt van de cross-sectionele dataset van Seks onder je 25^e anno 2012, waaraan bijna 8000 Nederlandse jongeren meededen in de leeftijd van 12 t/m 25 jaar (M=19.09). **Resultaten:** Er bestaat geen significante relatie tussen opleidingsniveau en het vertonen van SGG. Wel laat het onderzoek zien dat de vermeende mediërende variabelen met SGG samenhangen. De volgende factoren hangen samen met het vertonen van SGG: Man zijn, een niet-Nederlandse afkomst hebben, groepsdruk ervaren om seks te hebben en positieve attitudes ten opzichte SGG. **Conclusie:** Vervolgonderzoek zou kunnen bekijken hoe het verband tussen deze voorspellende factoren, hypermasculiniteit en SGG precies in elkaar steekt. Op basis daarvan kunnen interventieprogramma's aangepast worden om daderschap te voorkomen.

I Introductie

Ongeveer 11% van de mannen en 31% van de vrouwen is tussen de leeftijd van 15 en 25 jaar slachtoffer geworden van fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag. Jongeren tussen de 14 en 18 jaar lopen het meeste risico hiermee in aanraking te komen (de Haas, 2012). Wat betreft ouderschap geeft 4,3% van de jongens onder de 25 jaar aan iemand ooit gedwongen te hebben tot het uitvoeren of het ontvangen van seksuele handelingen, voor meisjes onder de 25 jaar is dat 1,3% (de Graaf, Meijer, Poelman, & Vanwesenbeeck, 2005).

Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt verstaan het gedrag of de toenaderingen die seksueel van aard zijn en de grenzen van het slachtoffer overschrijden. Er is een verschil tussen fysiek en niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bij fysieke grensoverschrijding, tevens het onderwerp van deze studie, ondergaat het slachtoffer zonder toestemming of onder dwang seksuele handelingen of moet deze uitvoeren. Toestemming betekent hierbij dat er sprake is van instemming met het volle bewustzijn, zonder verwarring of misverstand en met besef van de maatschappelijke norm en van de consequenties van het gedrag. Onder dwang vallen alle situaties waarin het slachtoffer niet kan weigeren, zich niet aan de situatie kan onttrekken of situaties waarin geen sprake was van vrijwilligheid, dit kan bijvoorbeeld doordat het slachtoffer onder invloed was van alcohol of drugs (Hendriks, Slotboom & Verbruggen, 2010) of omdat er sprake is van lichamelijk of relationeel overwicht, emotionele druk, lichamelijk geweld of economische afhankelijkheid (de Haas, 2012). Onder niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt verstaan het ongevraagd toesturen van pornografische afbeeldingen of seksueel getinte berichten via SMS of e-mail (de Haas, 2012).

In meerdere onderzoeken wordt een verband aangetoond tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Laagopgeleide jongeren hebben namelijk vaker te maken met seksueel grensoverschrijdend gedrag dan hoogopgeleide jongeren (Çinibulak, & Cense, 2007; de Graaf, Kruijer, van Acker, & Meijer, 2012; Petersen, De Graaf & van Bergen, 2006). Het merendeel van de wetenschappelijke studies richten zich op seksueel grensoverschrijdend gedrag vanuit het perspectief van het slachtoffer en daardoor is de kennis over de plegers gering. Niet alleen heeft onderzoek naar dit onderwerp een wetenschappelijk belang, ook is het maatschappelijk relevant om dit kennisperspectief te verbreden. Sinds 2006 zijn er namelijk nauwelijks verschuivingen opgetreden in de prevalentie van seksueel geweld (de Haas et al., 2012). Om het aantal slachtoffers te verminderen is meer inzicht in onderwerp een vereiste.

Opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Uit recent onderzoek blijkt dat laagopgeleide jongeren meer te maken krijgen met seksuele grensoverschrijding. Onder laagopgeleid verstaan de auteurs jongeren die het vmbo of mbo volgen, die geen onderwijs meer volgen en waarvan de hoogst afgeronde opleiding basisonderwijs of voortgezet onderwijs is (de Graaf, Kruijer, van Acker & Meijer, 2012). Twintig procent van de laagopgeleide meisjes is ooit slachtoffer geworden van seksuele dwang, tegenover 13% van de hoogopgeleide meisjes. Bij jongens is dat respectievelijk 6% en 3%. Tien procent van de laagopgeleide meisjes heeft wel eens geslachtsgemeenschap tegen haar wil gehad, tegenover 5% van de hoogopgeleide meisjes (de Graaf et al., 2012). Het blijkt dat bepaalde groepen die meer risico lopen om slachtoffer te worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak ook meer geneigd zijn om dwang uit te oefenen, het onderscheid tussen dader en slachtoffer is daardoor niet altijd gemakkelijk te maken (de Bruijn, Burrie & van Wel, 2006; Çinibulak et al., 2007). De vraag is in hoeverre deze slachtoffer-dader wisselwerking opgaat voor laagopgeleide jongeren en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Onderzoek heeft namelijk aangetoond dat opleidingsniveau niet alleen samenhangt met slachtofferschap maar ook met zelf-gerapporteerd daderschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag (seksuele dwang). Jongeren met een laag opleidingsniveau zijn vaker pleger van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan jongeren met een hoog opleidingsniveau (Hendriks, Slotboom & Verbruggen, 2010). De onderzoekers maken in deze studie onderscheid tussen drie verschillende risicogroepen, de hoog- en middenrisicogroep met een laag opleidingsniveau en een laagrisicogroep met een hoog opleidingsniveau. Zeven en een half procent van de jongens uit de hoogrisicogroep geeft aan dit ooit gedaan te hebben, voor meisjes is dit 4,7%. In de middenrisicogroep geeft 4,3% van de jongens dit aan en 1,7% van de meisjes. Voor de laagrisicogroep wordt dit door 4% van de jongens en 1% van de meisjes gerapporteerd (Hendriks et al., 2010). De auteurs stellen echter vast dat als gevolg van sociaal wenselijk antwoorden er sprake kan zijn van onderrapportage, waardoor de resultaten waarschijnlijk niet geheel betrouwbaar zijn. Een andere beperking is dat de respondenten uit de hoogrisicogroep uit instellingen geselecteerd zijn, waardoor de steekproef niet helemaal representatief is.

Om het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in kaart te kunnen brengen, is het van belang om dit thema verder te onderzoeken. De onderzoeksvraag die in deze huidige studie dan ook centraal staat is: *Wat is het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend*

gedrag? De verwachting is dat jongeren met een lager opleidingsniveau meer seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen dan jongeren met een hoger opleidingsniveau (H1).

In de literatuur worden verschillende factoren genoemd die, naast opleidingsniveau, invloed kunnen hebben op het plegen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de adolescentie, zoals het hebben van positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Kuyper, de Wit, Adam, Woertman & van Berlo, 2010), een gebrek aan kennis over seksualiteit (Çinibulak & Cense, 2007) en het ervaren van groepsdruk om seks te hebben (Abbey, Parkhill, Clinton-Sherrod, & Zawacki, 2007). Deze drie factoren bieden mogelijk een verklaring voor het verband tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor zover bekend, is de mogelijk mediërende invloed van deze factoren op dit verband wordt nog niet onderzocht. De tweede onderzoeksvraag luidt dan ook: *In hoeverre wordt het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gerag gemedieerd door (a) positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag, (b) een gebrek aan kennis over seksualiteit en (c) het ervaren van groepsdruk om seks te hebben?*

Kennis over seksualiteit en positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Uit empirisch onderzoek blijkt dat het hebben van positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk leidt tot het vertonen van dit type gedrag (Kuyper et al., 2010; Jonker & Ohlrichs, 2009; Bakker, De Graaf, De Haas, Kedde, Kruijer & Wijsen, 2009). Het ontstaan van positieve attituden ten aanzien van dit type gedrag kan mogelijk te maken hebben met een gebrek aan kennis over seksualiteit. Door het gebrek aan adequate seksuele kennis ontwikkelen jongeren mogelijk eerder inadequate normen en waarden over wat wel en niet kan op het gebied van seksualiteit, wat deze jongeren meer vatbaar maakt voor het ontwikkelen van positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Çinibulak & Cense, 2007). Ook blijkt dat jongens die meer seksuele kennis hebben het onder druk zetten van meisjes minder snel goedkeuren (Çinibulak et al., 2007). In enkele onderzoeken wordt aangetoond dat laagopgeleide jongeren minder kennis van seksualiteit hebben dan hoogopgeleide jongeren (Çinibulak et al., 2007; Petersen, Meijer, De Graaf & van Bergen, 2006). Wellicht heeft dit iets te maken met de inhoud van relationele en seksuele vorming per opleidingsniveau. Binnen het voortgezet onderwijs geldt voor het vak biologie één exameneis die betrekking heeft op seksuele en relationele vorming. Voor het VMBO

houdt die eis in het kunnen beschrijven van de voortplanting van organismen en gerelateerd seksueel gedrag. HAVO/ VWO- leerlingen moeten volgens deze eis de menselijke voortplanting en methoden van anticonceptie begrijpen en hun mening kunnen geven over de betekenis van seksualiteit op biologisch, medisch, sociaal, en persoonlijk niveau (van de Bongardt, Mouthaan, & Bos, 2009). Een andere verklaring kan zijn dat HAVO/VWO- leerlingen thuis mogelijk meer informatie krijgen over seksualiteit en relaties dan VMBO- leerlingen, hierdoor hebben zij waarschijnlijk meer achtergrondkennis waardoor de docent dieper op het thema in kan gaan. Docenten op het VMBO en op het HAVO/VWO hebben hierdoor wellicht verschillende doelstellingen met betrekking tot de seksuele en relationele vorming. Bij VMBO-scholieren zijn ze waarschijnlijk meer bezig het seksuele gedrag te sturen en een bijdrage te leveren aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling en bij de HAVO/VWO'ers kunnen zij zich meer bezighouden met kennis overdragen (van de Bongardt et al., 2009). De verwachting is daarom dat het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (deels) gemedieerd wordt door een gebrek aan kennis over seksualiteit (H2) en het hebben van meer positieve attitudes ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag (H3).

Groepsdruk en seksueel grensoverschrijdend gedrag

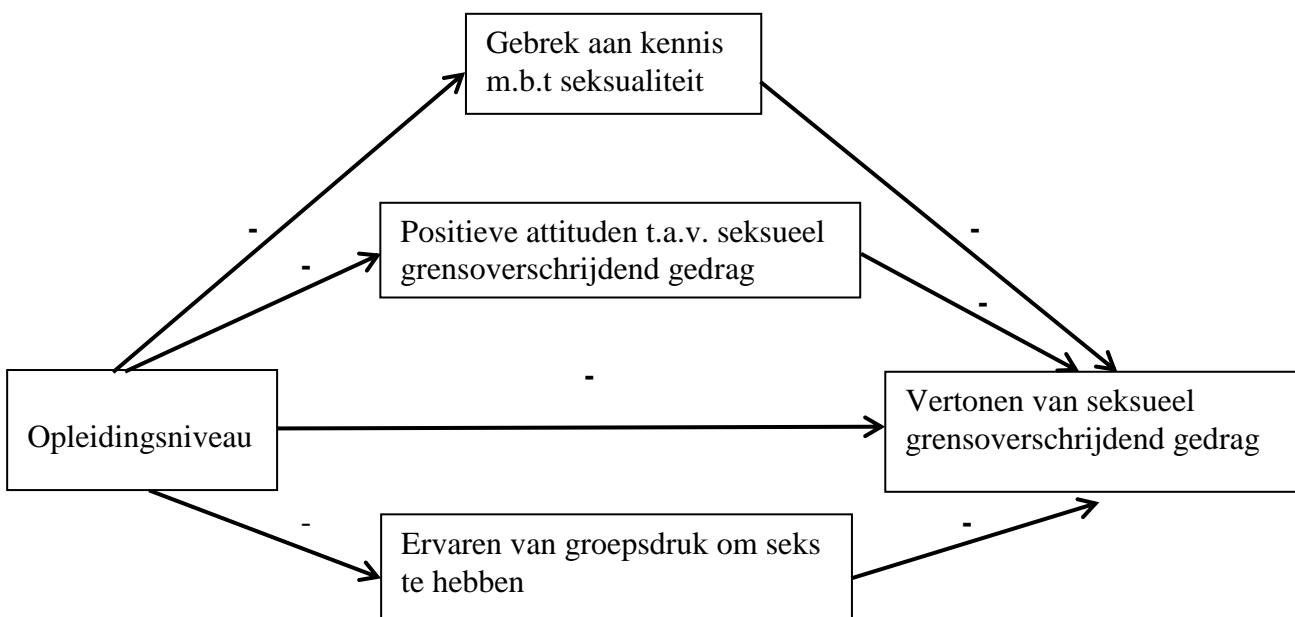
Wanneer jongeren in de adolescentie komen ontwikkelen zij hun sociale identiteit op basis van interacties met leeftijdsgenoten en op basis van de aansluiting die zij vinden bij peergroepen. Daarnaast zijn zij bezig om emotionele onafhankelijkheid van hun ouders te bereiken (Brown, Eicher & Petrie, 1986; Erikson, 1968). Het horen bij een groep is in die periode dus erg belangrijk. Een belangrijke theorie die gaat over het conformeren aan een groep is de Sociale leertheorie van Bandura (1971). Deze theorie gaat ervan uit dat sociaal gedrag aangeleerd wordt door observatie. Personen binnen een groep beïnvloeden elkaar door een 'voorbeeld' neer te zetten en dat te bekrachtigen. Of dit gedrag overgenomen wordt hangt af van de 'beloning' van dat gedrag in vergelijking tot het alternatieve gedrag (Custers & Engels, 2001; Bandura, 1971).

Een andere theorie die gaat over het aanpassen aan de groep is de Sociale identiteitstheorie. Deze theorie gaat ervan uit dat het individu zijn identiteit ontleent aan de groep waartoe hij behoort. Om bij die groep te horen moet diegene zich aanpassen aan de heersende normen en waarden binnen die groep. Om geaccepteerd te worden door een groep gaat men dus hetzelfde gedrag vertonen (Tajful & Turner, 1979; Turner & Oakes, 1986). Adolescenten die afwijzing van hun vrienden en/of leeftijdsgenoten willen voorkomen, zullen

zich sneller aanpassen aan het gedrag van hun peergroep (Dishion & Tipsord, 2011). Wat betreft seksueel grensoverschrijdend gedrag blijkt dat jongeren die omgaan met leeftijdsgenoten die positieve attitudes hebben ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en dit ook praktiseren, meer risico lopen om dit gedrag ook te gaan vertonen (Abbey et al., 2007; Jewkes, Dunkle, Koss, Levin, Nduna, Jama & Sikweyiya, 2006). Dit komt waarschijnlijk omdat seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen deze groepen eerder als ‘normaal’ wordt beschouwd (Tharp, DeGue, Valle, Brookmeyer, Massetti & Matjasko, 2013). Als deze jongeren druk van leeftijdsgenoten ervaren om seks te hebben, zullen zij mogelijk sneller seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen om seks te krijgen (Abbey et al., 2007; Jewkes et al., 2006). Dit brengt voor hen namelijk sociale voordelen met zich mee, te weten acceptatie door en/of status binnen de groep (Tharp et al., 2013). Voor laagopgeleide jongeren blijkt dat zij meer tijd met vrienden doorbrengen dan hoogopgeleide jongeren waardoor er mogelijk meer onderlinge beïnvloeding is (Schrijvers, Schuit & Schuit, 2010). De verwachting is dan ook dat het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (deels) gemedieerd wordt door het ervaren van groepsdruk om seks te hebben (H4).

Figuur 1.

De relatie tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag, gemedieerd door het (a) ervaren van groepsdruk om seks te hebben, (b) positieve attitudes ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en (c) een gebrek aan kennis over seksualiteit.

II Plan van Aanpak

Methoden

Onderzoeksdesign en procedure

Seks onder je 25^e is een grootschalig, crosssectioneel onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren onder de 25 in Nederland. Het onderzoek werd uitgevoerd door Rutgers WPF in samenwerking met Soa Aids Nederland. In 2011 werd het onderzoek uitgevoerd en bijna 8000 jongeren vulden anoniem een digitale vragenlijst in met vragen over seksualiteit en gerelateerde thema's. Doel van het onderzoek was inzicht krijgen in de seksuele gezondheid van jongeren tussen de 12 en 25 jaar in Nederland anno 2012.

De werving van de jongeren verliep via 43 scholen voor Voortgezet Onderwijs en via een aselechte steekproef uit de gemeentelijke basisadministraties (GBA) van 55 gemeenten. Per provincie werd aselekt een aantal scholen voor vmbo, havo en vwo geselecteerd zodat de spreiding van de scholen over het land overeenkomt met de verdeling van jongeren over het land. De jongeren die geen voortgezet onderwijs meer volgen, werden benaderd via de gemeenten. De steekproef is representatief voor de populatie jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland (de Graaf et al., 2012).

Meetinstrumenten

Voor de huidige studie zijn enkele schalen uit de vragenlijst geselecteerd waarmee het onderzoek uitgevoerd gaat worden. De volledige referenties van de concepten waren niet beschikbaar.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Dit is de afhankelijke, nominale variabele en is gemeten aan de hand van het item: *daderschap*. Dit item meet in hoeverre de participant ervaring heeft met het uitoefenen van dwang om zonder toestemming van de ander seksuele dingen te doen (van Fulpen et al., 2003). Participanten hadden drie antwoordmogelijkheden bij deze vraag, namelijk (1) nee, (2) ja, maar één keer, (3) ja, meer dan één keer. Uiteindelijk zijn we geïnteresseerd in het wel of niet vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, vandaar dat deze variabele is gedichotomiseerd in het 'wel' of 'niet' plegen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Opleidingsniveau

Opleidingsniveau is een onafhankelijke, nominale variabele en wordt gemeten aan de hand van 2 items. De definitie van laagopleidingsniveau die in dit onderzoek gehanteerd wordt, betreft het volgen van de opleidingen vmbo en mbo en enkel het afronden van de basisschool of van de middelbare school (Brugman et al., 1995). Indien de participant een opleiding volgt, heeft hij bij het eerste item acht antwoordmogelijkheden, waarvan optie 1 het laagste onderwijs is (vmbo basisberoepsgericht/kaderberoepsgericht) en optie 7 het hoogste is (universiteit). Optie 8 betreft de mogelijkheid om: iets anders, namelijk.. in te vullen. Bij het tweede item wordt de hoogst behaalde opleiding bevraagd, hierbij zijn er negen antwoordmogelijkheden variërend van de lagere school tot de universiteit. Opleidingsniveau is dusdanig gecodeerd dat een lagere score op de schaal een lager opleidingsniveau betekent.

Ervaren van groepsdruk om seks te hebben

Dit is een mediërende variabele en wordt gemeten aan de hand van het item Peer-pressure dat wordt omschreven 'als uitsluiting in vriendengroep op basis van seksuele ervaring' (de Graaf & Nikken, 2008). Het meetniveau van deze variabele is continu. De participant krijgt vijf stellingen voorgelegd waarvan er drie relevant zijn, namelijk: B. Je hoort er in mijn vriendenkring pas bij als je wel eens hebt getongzoend C. Je hoort er in mijn vriendenkring pas bij, als je wel eens seks hebt gehad, en D. Je hoort er in mijn vriendenkring pas bij, als je met veel mensen seks hebt gehad. De antwoordmogelijkheden zijn: (1) helemaal mee eens, (2) mee eens, (3) niet eens/niet oneens, (4) mee oneens en (5) helemaal mee oneens. De antwoordmogelijkheden zijn gehercodeerd en omgepoold zodat het mogelijk wordt om hier statistische analyses mee uit te voeren en dat een lage score betekent dat er een mindere mate van druk wordt ervaren. Uit de betrouwbaarheidsanalyse komt een hoge Cronbach's Alpha van 0.955.

Positieve attitudes ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Dit is een mediërende variabele en wordt gemeten via twee items uit de schaal Attituden. Deze items bevragen de morele opvattingen t.a.v. gender en het seksuele gedrag dat bij mannen cq. vrouwen wordt goedgekeurd (van Fulpen et al., 2003). De attitudeschaal bestaat uit negen situaties waarover de participant zijn mening moet geven middels de antwoorden: (1) helemaal niet goed, (2) eigenlijk niet goed, (3) maakt me niks uit, (4) eigenlijk wel goed, (5) helemaal goed. De laatste twee items zijn relevant voor dit onderzoek, dit zijn: H: Iemand

alcohol of drugs geven om seks te krijgen, en I: Iemand dwingen om seks te krijgen. Deze variabele heeft een continu meetniveau en een lagere score betekent dat de participant niet of minder positief ten aanzien van seksuele dwang staat. De bijbehorende Pearson correlatie is 0.656.

Kennis met betrekking tot seksualiteit

Deze variabele is opgenomen als mediatie en heeft een ratio meetniveau. De variabele wordt gemeten met één schaal en deze be vraagt de mate waarin de participant kennis heeft over voortplanting, soa, anticonceptie en maagdelijkheid (van Fulpen et al., 2003; de Graaf et al., 2012). Er worden acht uitspraken gegeven, zoals: ‘Als je de pil slikt, kun je later geen kinderen meer krijgen’, en de participant kan kiezen uit de antwoordmogelijkheden: ‘juist’, ‘onjuist’ ‘en weet ik niet’. Het aantal fouten representeert het kennisniveau van de participant, met andere woorden minder goede antwoorden betekenen minder goede kennis van de participant.

Statistische analyse

Voor het analyseren van de data wordt het statistische programma IBM SPSS Statistics 20 gebruikt. De huidige studie bevat vier hypothesen. Voordat deze getoetst kunnen worden moet er eerst gekeken worden of aan de statistische voorwaarden is voldaan.

Voor het toetsen van de eerste hypothese, het directe verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gehad, wordt gebruik gemaakt van logistische regressie analyse. Dit omdat de afhankelijke variabele een categorisch meetniveau heeft.

Hypothesen 2, 3 en 4 betreffen mediatiehypothesen en kunnen onderzocht worden via een logistische regressie analyse waarbij de Baron en Kenny methode wordt toegepast. Allereerst wordt bij iedere hypothese het directe verband tussen (c) opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag getoetst. Daarna wordt het verband (a) tussen opleidingsniveau en de mediërende variabele getoetst. Als laatste wordt het verband (b) tussen de mediërende variabele en seksueel grensoverschrijdend gedrag én het verband (c') tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag getoetst.

Tevens worden een aantal achtergrondvariabelen meegenomen om te checken of er sprake is van confounding. Deze achtergrondvariabelen zijn: leeftijd, etniciteit en geslacht.

III Resultaten

Beschrijvende statistiek

Tabel 1 geeft de beschrijvende statistiek van de gehele steekproef en van de wel en niet plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) weer. Van de respondenten geeft 98% aan geen seksueel grensoverschrijdend gedrag gepleegd te hebben (2% geeft aan dit type gedrag wel vertoond te hebben). De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 19.09 jaar en specifiek voor de plegers is dit 19.36 jaar en 19.12 jaar voor de niet-plegers. Van de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag is 23.2% vrouw en het merendeel, 76.8%, is man ($\chi^2(1) = 76.658, p < .05$). Voor 69% van de plegers is de afkomst Nederlands en 31% heeft een niet-Nederlandse afkomst. Een relatief groot deel van de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag blijkt niet-Nederlands te zijn ($\chi^2(1) = 9.792, p < .05$).

Tabel 1
Beschrijvende statistiek van de wel en niet plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG)

	Totale steekproef	Niet plegen van SGG	Wel plegen van SGG
N	7841	7110(98%)	142(2.0%)
Leeftijd	M=19.09 (SD=3.35)	M=19.12 (SD=3.36)	M=19.36 (SD=3.16)
Geslacht			
jongen(%)	41.3	40.2	76.8
meisje(%)	58.7	59.8	23.2
Opleidingsniveau			
laag opgeleid(%)	47.8	46.6	54.3
hoog opgeleid(%)	52.2	53.4	45.7
Etniciteit			
Nederlands(%)	78.9	79.7	69.0
Niet-Nederlands(%)	21.1	20.3	31.0

Correlaties

In Tabel 2 worden de correlaties weergegeven tussen de afhankelijke variabele *daderschap*, de onafhankelijke variabele *opleidingsniveau* en de mediërende variabelen *groepsdruk*, *positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag* en *kennis over seksualiteit*. Daarnaast zijn de achtergrondvariabelen *leeftijd*, *etniciteit* en *geslacht* gecheckt. Er is geen sprake van een significante correlatie tussen *daderschap* en *opleidingsniveau*. Wel correleert *daderschap* significant in positieve richting met *positieve attituden t.a.v. seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Dit houdt in dat adolescenten die hoog scoren op *daderschap* ook hoog scoren op *positieve attituden*. Er is sprake van een positieve correlatie tussen *daderschap* en *groepsdruk*, wat inhoudt dat adolescenten die meer *groepsdruk* ervaren vaker *seksueel grensoverschrijdend gedrag* plegen.

De onafhankelijke variabelen die onderling met elkaar correleren zijn opleidingsniveau en kennis over seksualiteit, dit is een negatief verband en betekent dat een lager opleidingsniveau samenhangt met meer kennis over seksualiteit. De variabele positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag correleert positief met groepsdruk. Dit betekent dat een hoge ervaren groepsdruk samenhangt met meer positieve attituden t.a.v. seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook is er voor positieve attituden een positieve correlatie met de variabele kennis, hetgeen betekent dat meer kennis over seksualiteit samenhangt met meer positieve attituden t.a.v. seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De achtergrondvariabelen die tijdens de analyses worden meegenomen zijn de variabelen die significant correleren met de afhankelijke variabele en tenminste één onafhankelijke variabele, uit Tabel 2 valt af te lezen dat dit geldt voor de variabelen etniciteit en geslacht.

Tabel 2
Correlaties tussen de variabelen (Spearman's ρ en Pearson's r)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Daderschap	-	-.021	.115**	.082**	-.002	.009	.036**	-.103**
2. Opleidingsniveau	-	-	-.002	.009	-.074**	-.032**	-.061**	.017
3. Positieve attituden t.a.v. SGG	-	-	-	.198**	.025*	-.138**	.023*	-.176**
4. Groepsdruk				-	-.002	-.045**	.025*	-.094**
5. Kennis over seksualiteit					-	-.264**	.064**	-.034**
Achtergrondvariabelen								
6. Leeftijd						-	-.004	.030**
7. Etniciteit							-	-.023*
8. Geslacht								-

Noot: * $p < .05$, ** $p < .01$.

Logistische regressie analyse

In Tabel 3 worden de resultaten van de logistische regressie analyse weergegeven. In Model 1 worden eerst de verbanden tussen de achtergrondvariabelen en de afhankelijke variabele getoetst. De achtergrondvariabelen die een significante relatie laten zien, zijn geslacht en etniciteit. Dit betekent dat jongens meer kans hebben om plegger te zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan meisjes en dat Nederlandse jongeren een verminderde kans hebben om seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen in vergelijking met niet-Nederlandse jongeren.

In model 2 wordt Hypothese 1 getoetst welke stelt dat jongeren met een lager opleidingsniveau meer seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen dan jongeren met een hoger opleidingsniveau. Tevens zijn in dit model de hoofdeffecten van de mediërende

variabelen getoetst. De resultaten laten zien dat er geen significante relatie is tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (OR = 1.259, p = n.s.). De aanwezigheid van een significant direct verband tussen is een vereiste voor een mediatie-analyse. Omdat daar hier geen sprake van is, is het niet mogelijk een mediatie-analyse uit te voeren, vandaar dat de mediërende variabelen mee zijn genomen als onafhankelijke voorspellers. Uiteindelijk blijkt er wel een significante relatie tussen ouderschap en de variabelen positieve attituden en groepsdruk (Nagelkerke $\Delta R^2 = 5.6$). Dit houdt in dat positief ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag staan en groepsdruk ervaren om seks te hebben het risico vergroten op het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Samenvattend wijzen de resultaten uit dat man zijn en een niet-Nederlandse afkomst hebben de kans vergroten om seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen. Daarnaast blijken het hebben van positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het ervaren van groepsdruk om seks te hebben ook de kans op het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag te vergroten.

Tabel 3. De relatie tussen het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en opleidingsniveau, positieve attituden t.a.v. seksueel grensoverschrijdend gedrag, ervaren groepsdruk en kennis over seksualiteit.

	Model 1 N=6847		Model 2 N=6841	
	OR	95%CI	OR	95%CI
Achtergrondvariabelen				
Geslacht	4.632*	3.086-6.987	3.860*	2.546-5.852
Etniciteit	0.563*	0.383-0.827	0.647*	0.434-0.964
Opleidingsniveau			1.259	0.875-1.811
Positieve Attituden			2.059*	1.670-2.538
Groepsdruk			1.308*	1.122-1.525
Kennis			0.661	0.324-1.352
Nagelkerke R ²	0.064		0.120	

Noot: OR= odds ratios, 95% CI = 95% Betrouwbaarheidsinterval, * $p < .05$

IV Discussie

Het doel van het huidige onderzoek was om het verband tussen opleidingsniveau en het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag te onderzoeken en na te gaan of dit verband gemedieerd wordt door het ervaren van groepsdruk om seks te hebben, kennis over seksualiteit en positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De resultaten tonen dat er geen sprake is van een direct verband tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar er blijkt wel een verband te zijn tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag enerzijds en groepsdruk en positieve attituden anderzijds. Dit betekent dat het ervaren van groepsdruk om seks te hebben en het hebben van positieve attituden ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag de kans vergroten om grensoverschrijdend gedrag te vertonen.

Opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag

De verwachting dat jongeren met een lager opleidingsniveau meer seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen dan jongeren met een hoger opleidingsniveau is in dit onderzoek niet bevestigd. Daarentegen wordt in meerdere onderzoeken wel aangetoond dat een lager opleidingsniveau samenhangt met seksueel grensoverschrijdend gedrag (Hendriks, Slotboom & Verbruggen, 2010; Höing, Jonker & van Berlo, 2007; Çinibulak & Cense, 2007).

Dat er in het huidige onderzoek geen significant direct verband gevonden is, kan mogelijk verklaard worden door de wijze waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag gemeten is. In de gebruikte dataset van Seks onder je 25^e wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag gedefinieerd als “Iemand dwingen om seks te krijgen”. Het begrip seksueel grensoverschrijdend gedrag is in deze dataset niet heel specifiek gedefinieerd, dit heeft ertoe kunnen leiden dat er veel ruimte was voor interpretatie van de respondent. Een gedwongen tongzoen of seksuele aanraking zouden hierdoor mogelijk door respondenten niet gerekend worden als seksueel grensoverschrijdend gedrag. In het onderzoek van Hendriks, Slotboom en Verbruggen, 2010, wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag gedefinieerd als gedwongen seksueel contact variërend van een zoen tot geslachtsverkeer. In dit onderzoek geeft 10% van de jongens en 8% van de meisjes aan seksueel grensoverschrijdend gedrag vertoond te hebben (Hendriks et al., 2010). In het onderzoek van de Bruijn, Burrie en van Wel, 2006, wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag geoperationaliseerd middels drie vormen, namelijk ongewenst verbaal seksueel gedrag, niet-verbale intimidatie en fysiek geweld. Daar geeft 63% van de adolescenten aan in de laatste 12 maanden ongewenst verbaal seksueel grensoverschrijdend gedrag vertoond te hebben, 36% niet-verbale intimidatie en 28% fysiek

geweld (de Bruijn, Burrie & van Wel, 2006). Seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt in deze onderzoeken dus breder en meer specifiek gemeten dan in het onderzoek van Seks onder je 25^e. Daarnaast is de prevalentie in deze onderzoeken hoger in vergelijking met het huidige onderzoek. De verwachting is dat er in het huidige onderzoek sprake is van onderrapportage, omdat seksueel grensoverschrijdend gedrag in het huidige onderzoek beperkt is gemeten. Het risico van onderrapportage is dat het mogelijk kan leiden tot vertekende resultaten waardoor de externe validiteit in het gedrag komt.

Groepsdruk om seks te hebben, positieve attitudes ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en kennis over seksualiteit

De insteek van dit onderzoek was om het directe verband tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag uit te diepen door de mediërende rol van de variabelen groepsdruk, positieve attitudes en kennis over seksualiteit te toetsen. De verwachting was dat het directe verband (deels) gemedieerd zou worden door de drie variabelen. Dit kon uiteindelijk echter niet getoetst worden. Daarentegen blijken de variabelen groepsdruk en positieve attitudes afzonderlijk wel significant samen te hangen met het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit houdt in dat het ervaren van groepsdruk om seks te hebben en positief ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag staan de kans vergroten op het vertonen van dit type gedrag. Een mogelijke verklaring voor het verband tussen positieve attitudes en seksueel grensoverschrijdend gedrag zou kunnen zijn dat jongeren die omgaan met peers die niet negatief ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag staan en dit ook vertonen, zelf ook meer positieve attitudes ten opzichte van dit gedrag zullen ontwikkelen (Abbey et al., 2007; Jewkes et al., 2006). Dit type gedrag zou binnen bepaalde groepen jongeren eerder als ‘normaal’ beschouwd kunnen worden (Tharp et al., 2013).

Het verband tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en groepsdruk kan mogelijk verklaard worden door de norm die er binnen de groep heerst om seks te hebben. Als jongeren onderling van elkaar verwachten dat ze seks moeten hebben, zullen ze misschien eerder overgaan tot seksueel grensoverschrijdend gedrag om aan die verwachting te kunnen voldoen. Met als doel acceptatie door of status binnen de groep te verkrijgen (Tharp et al., 2013).

Een andere factor die in dit onderzoek niet aan bod is gekomen maar die mogelijk als derde variabele zou kunnen fungeren is het hebben van een traditionele genderopvatting. Een dergelijke opvatting verwijst naar de geaccepteerde gedachten en gedragingen binnen een samenleving en binnen de context van heteroseksuele relaties over wat als typisch mannelijk

of vrouwelijk wordt gezien (Santana, Raj, Decker, La Marche & Silverman, 2006). Dit soort traditionele opvattingen over de man-vrouw rolverdeling kan leiden tot hypermasculiniteit, wat onder andere inhoudt dat mannen geleerd is dominant, agressief en gevoelloos te zijn en negatieve attitudes ten opzichte van vrouwen te hebben (Carr, & VanDeusen, 2004). Uit onderzoek blijkt dat mannen met een masculiene rolopvatting meer seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen (Carr, & VanDeusen, 2004; Franklin, 2004; Santana et al., 2006). Een verklaring die hiervoor gegeven wordt, is dat hypermasculiene mannen meer positieve attitudes ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben, omdat dit type gedrag overeenkomt met hun masculiene identiteit (Franklin, K. (2004). Daarnaast begeven zij zich vaak in een hypermasculiene omgeving waarin het de sociale norm is om dit type gedrag te vertonen. Om te voldoen aan die norm en geaccepteerd te worden door hun omgeving zullen mannen dit gedrag dan ook sneller vertonen (Franklin, 2004). In het huidige onderzoek zou een invloed van een traditionele genderopvatting mogelijk aanwezig kunnen zijn. Resultaten tonen namelijk aan dat man zijn en een niet-Nederlandse afkomst hebben de kans op het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroot. Verschillende onderzoeken hebben laten zien dat niet-Westerse culturen meer traditionele genderopvattingen hebben dan westerse culturen (Ahrold & Meston, 2010; Kolman, Noorderhaven, Hofstede, & Dienes, 2003; Santana et al., 2006). Vervolgonderzoek zou kunnen nagaan in hoeverre er een directe samenhang is tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en hypermasculiniteit. Ook zou toekomstig onderzoek zich kunnen richten op de relatie tussen etniciteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag en de mogelijke mediërende rol van hypermasculiniteit. Daarnaast zou het zinvol zijn om te onderzoeken in hoeverre dit voor niet-Westerse culturen binnen Nederland geldt.

Kennis over seksualiteit blijkt in het huidige onderzoek niet samen te hangen met het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De verwachting was dat laagopgeleide jongeren minder kennis zouden hebben over seksualiteit dan hoogopgeleide jongeren en dat dit invloed zou hebben op het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Minder kennis over seksualiteit zou namelijk leiden tot inadequate normen en waarden over seks, zoals het bagatelliseren van de ernst van het misbruik en het toekennen van verantwoordelijkheid aan het slachtoffer, en dit zou jongeren vatbaar maken voor het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Çinibulak & Cense, 2007). Uit meerdere onderzoeken komt naar voren dat laagopgeleide jongeren inderdaad minder kennis hebben over seksualiteit dan hoogopgeleide jongeren (Çinibulak et al., 2007; Petersen, Meijer, De Graaf & van Bergen, 2006). De verwachting dat jongeren met een hoger opleidingsniveau

meer kennis hebben over seksualiteit wordt in de huidige studie niet bevestigd, daarentegen wordt het tegenovergestelde patroon gevonden. Een lager opleidingsniveau blijkt namelijk samen te hangen met meer kennis over seksualiteit. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat jongeren met een lager opleidingsniveau over het algemeen eerder seksueel actief zijn dan jongeren met een hoger opleidingsniveau (Boislard & Poulin, 2011; Magnusson & Trost, 2006; van de Bongardt et al., 2009). Deze vroegtijdige ervaringen zouden mogelijk als kennisbron kunnen fungeren voor deze groep.

Beperkingen van het onderzoek

Het huidige onderzoek heeft een steekproef van bijna 8000 respondenten en is representatief voor de populatie jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland (de Graaf et al., 2012). Dit is een sterk punt want hierdoor is de generaliseerbaarheid van de huidige resultaten groot. Wel moet opgemerkt worden dat de sterkte van de gevonden significante verbanden vrij laag is, hetgeen de vraag oproept in hoeverre deze resultaten betekenisvol zijn. Een andere beperking is dat het aantal plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze studie vrij laag is, in vergelijking met andere onderzoeken (Hendriks et al., 2010; de Bruijn et al., 2006). Dit heeft mogelijk te maken met de globale operationalisatie van het begrip seksueel grensoverschrijdend gedrag of mogelijk met sociaal wenselijk antwoorden door de respondent. Bij gevoelige onderwerpen zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag is het risico groot dat respondenten niet eerlijk antwoorden. Dit kan een vertekend beeld geven van de resultaten en tot onderrapportage hebben geleid. De respondenten gaven antwoord middels een digitale vragenlijst. Ondanks dat in de vragenlijst nadrukkelijk werd gevraagd niet met een ander te overleggen, kan de angst dat een ander mee zou kijken invloed kunnen hebben op het antwoorden. Een aanbeveling voor toekomstig onderzoek zou dan ook zijn de jongeren de mogelijkheid geven om in een situatie waarin ze alleen zijn de vragenlijst in te vullen. Wat mogelijk ook effectief zou kunnen zijn, is tijdens het introduceren van de vraag benoemen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag regelmatig voorkomt. Hierdoor kunnen respondenten zich mogelijk minder 'afwijkend' voelen en durven zij misschien gemakkelijker eerlijk te antwoorden. Een andere belangrijke aanbeveling is het begrip seksueel grensoverschrijdend gedrag breed maar wel concreet te operationaliseren, waardoor onderrapportage beperkt kan worden. Een volgend punt zou kunnen zijn, is dat in de huidige studie gebruikt is gemaakt van cross-sectionele data. Een beperking van dit soort data is dat het geen causaliteit weergeeft. De vraag die men hierbij kan stellen is wat de wisselwerking precies is tussen groepsdruk en positieve attitudes en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wellicht zouden deze factoren het

gevolg kunnen zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag, in plaats van de oorzaak, zoals het in de huidige studie benaderd wordt.

Implicaties

De resultaten van het huidige onderzoek geven meer inzicht in factoren die de kans op het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten. Hiermee wordt bijgedragen aan kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag, wat noodzakelijk is voor het proberen te verminderen van het aantal slachtoffers van seksueel geweld. Dit is van belang omdat er sinds 2006 nauwelijks verschuivingen zijn opgetreden in de prevalentie van seksueel geweld (de Haas et al., 2012). Ondanks het feit dat dit onderzoek geen direct verband tussen opleidingsniveau en seksueel grensoverschrijdend gedrag laat zien, wordt niet uitgesloten dat dit verschil er mogelijk wel is. Zoals eerder benoemd is het construct seksueel grensoverschrijdend gedrag niet specifiek genoeg gemeten waardoor er mogelijk sprake kan zijn van onderrapportage.

Voor zover bekend is dit de eerste studie die het verband tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en het ervaren van groepsdruk om seks te hebben, laat zien. Wat bekend is van voorgaande studies is dat de opzet was het verband tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en het ervaren van groepsdruk om seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen, te onderzoeken. De huidige studie is hierin vernieuwend en belicht een nieuw perspectief op het daderschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vervolg onderzoek zou zich kunnen richten op het nader bekijken van dit nieuwe perspectief.

De aangetoonde samenhang tussen positieve attituden, groepsdruk en seksueel grensoverschrijdend gedrag is tevens een interessant onderwerp om verder te onderzoeken via longitudinaal onderzoek. Het uitvoeren van longitudinaal onderzoek zou meer inzicht kunnen geven in de richting van de gevonden verbanden. Zo zou bijvoorbeeld inzichtelijk gemaakt kunnen worden of het hebben van positieve attituden leidt tot het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag of dat juist het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag leidt tot meer positieve attituden ten aanzien van dit gedrag. Door inzicht te krijgen in de werking van de voorspellende factoren van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan men hier interventies op aanpassen of ontwikkelen om dit gedrag zo te voorkomen. Binnen bestaande interventies zouden onderdelen ontwikkeld kunnen worden zoals voorlichtingen aan jongeren, ouders en professionals over de invloed van groepsdruk en de vorming van attituden. Hierdoor zou mogelijk meer bewustwording gecreëerd kunnen worden rondom groepsdruk en attituden zodat men hier in de praktijk mee aan de slag kan gaan. Ook zou de invloed van

traditionele genderopvattingen uitgediept kunnen worden. Dit met als doel in de praktijk mogelijk te kunnen inspelen op de beeldvorming, normen en waarden rondom de man-vrouw opvattingen en kunnen signaleren wie of welke groepen risicovol masculien gedrag vertonen.

Literatuurlijst

- Abbey, A., Parkhill, M. R., Clinton-Sherrod, A. M., & Zawacki, T. (2007). A comparison of men who committed different types of sexual assault in a community sample. *Journal of interpersonal violence, 22*(12), 1567-1580.
- Ahrold, T. K., & Meston, C. M. (2010). Ethnic differences in sexual attitudes of US college students: Gender, acculturation, and religiosity factors. *Archives of Sexual Behavior, 39*(1), 190-202.
- Bakker, F., De Graaf, H., De Haas, S., Kedde, H., Kruijer, H. & Wijsen, C. (2009). Seksuele gezondheid in Nederland 2009. Utrecht: Rutgers Nisso Groep
- Bandura (1971). Social learning theory. New York: Englewood Cliffs.
- Boislard P, M. A., & Poulin, F. (2011). Individual, familial, friends-related and contextual predictors of early sexual intercourse. *Journal of adolescence, 34*(2), 289-300.
- van de Bongardt, D., Mouthaan, I., & Bos, H. (2009). Seksuele en relationele vorming in het voortgezet onderwijs. *Pedagogiek, 29*(1), 60-77.
- de Bruijn, P., Burrie, I., & van Wel, F. (2006). A risky boundary: Unwanted sexual behaviour among youth. *Journal of sexual aggression, 12*(2), 81-96.
- Brown, B. B., Eicher, S. A., & Petrie, S. (1986). The importance of peer group ("crowd") affiliation in adolescence. *Journal of adolescence, 9*(1), 73-96.
- Carr, J. L., & VanDeusen, K. M. (2004). Risk factors for male sexual aggression on college campuses. *Journal of Family Violence, 19*(5), 279-289.
- Custers, K. E., & Engels, R. C. (2003). Delinquentie van adolescenten: De rol van delinquenten vrienden en emotionele problemen. *Pedagogiek, 23*(2), 137-155.
- Çinibulak, S. K. K. J. L., & Cense, M. (2007). Over de grens

- De Haas, S. (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 36, 136-145
- Dishion, T. J., & Tipsord, J. M. (2011). Peer contagion in child and adolescent social and emotional development. *Annual review of psychology*, 62, 189.
- Franklin, K. (2004). Enacting masculinity: Antigay violence and group rape as participatory theater. *Sexuality Research & Social Policy*, 1(2), 25-40.
- de Graaf, H., Kruijer, H., Acker, J. van, & Meijer, S. (2012). Conclusie. In: de Graaf et al., *Seks onder je 25e: seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. [Pag. 175-187] Delft: Eburon
- de Graaf, H., Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005 . Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Soa Aids Nederland
- Hendriks, J., Slotboom, A., & Verbruggen, J. (2010). Zelfgerapporteerde seksuele dwang onder adolescenten. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 34(1), 33-43
- Höing, M., Jonker, M., & van Berlo, W. (2007). Jeugdige daders van groepszedendelicten. First offenders in de leerstraffen van de Rutgers Nisso Groep. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 31, 126-133.
- Jewkes, R., Dunkle, K., Koss, M. P., Levin, J. B., Nduna, M., Jama, N., & Sikweyiya, Y. (2006). Rape perpetration by young, rural South African men: Prevalence, patterns and risk factors. *Social science & medicine*, 63(11), 2949-2961.
- Jonker, M., & Ohlrichs, Y. (2009). Seksuele moraal en jonge zedendaders: worden grenzen steeds vager?. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 33, 121-126.
- Kolman, L., Noorderhaven, N. G., Hofstede, G., & Dienes, E. (2003). Cross-cultural differences in Central Europe. *Journal of Managerial Psychology*, 18(1), 76-88.

- Kuyper, L., de Wit, J., Adam, P., Woertman, L., & van Berlo, W. (2010). Grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren. De belangrijkste resultaten uit het onderzoek “Laat je nu horen!”[Unwanted sexual experiences and behaviours among young people. Key findings from the youth survey “Speak up now!"]. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 34, 90-103
- Magnusson, C., & Trost, K. (2006). Girls experiencing sexual intercourse early: Could it play a part in reproductive health in middle adulthood?. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 27(4), 237-244.
- Petersen, L. T., Meijer, M. S., De Graaf, M. H., & van Bergen, J. (2006). Seksueel gedrag en het risico van seksueel overdraagbare aandoeningen bij jongeren en adolescenten. *Bijblijven*, 22(7), 264-268.
- Santana, M. C., Raj, A., Decker, M. R., La Marche, A., & Silverman, J. G. (2006). Masculine gender roles associated with increased sexual risk and intimate partner violence perpetration among young adult men. *Journal of urban health*, 83(4), 575-585.
- Schrijvers, C. T. M., Schuit, A. J., & Schuit, J. (2010). Middelengebruik en seksueel gedrag van jongeren met een laag opleidingsniveau. *Aangrijpingspunten voor preventie. Bilthoven: RIVM*.
- Seto, M. C., & Lalumiere, M. L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological bulletin*, 136(4), 526
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *The social psychology of intergroup relations*, 33, 47.
- Tharp, A. T., DeGue, S., Valle, L. A., Brookmeyer, K. A., Massetti, G. M., & Matjasko, J. L. (2013). A systematic qualitative review of risk and protective factors for sexual violence perpetration. *Trauma, Violence, & Abuse*, 14(2), 133-167.

Turner, J. C., & Oakes, P. J. (1986). The significance of the social identity concept for social psychology with reference to individualism, interactionism and social influence. *British Journal of Social Psychology*, 25(3), 237-252.